

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קד:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קמא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמח)

תורה אור
תהלים סח (לה) תגנ עז
לאהלים על ישראל צאנתו
ועז בשחקים: (לו) נורא
אלהים ממקדשיך אל ישראל
הוא נתן עז ותצמחות לקם
דרוך אלתי:
פרשת בהעלתך יב (ג)
והאיש משה ענו עניו מאד
מכל האדם אשר על פני
הארצה:

תורה קמח
משלי כב (ד) עקב ענה
יראת יקוק עשר יקבדו
ותיים:
תהלים קיא (י) ראשית חכמה
יראת יקוק שכל טוב לקל
עשיהם תהלתו עמדת לעד:
תורה קמט
תהלים קיט (סב) הצות לילה
אקום להודות לך על משפטי
צדקתי:

תורה קנא
במדבר פנחס כח (יא)
ובראשי תהשיבם תקריבו
עלה ליקוק פרים בני דקר
שנים ואיל אקר פכשים בני
שנה שבעה תמימים:
בראשית א (ד) ויאמר
אלהים יהי מארת בקרץ
השמים להבדיל בין היים
ובין התללה ויהי לאתת
ולמזעים ולמים וישנים:
במדבר נשא ו (א) ויהי ביום
פלות משה ו יקום את
המשקן וימשה אתו ויקדש
אתו ואת כל פליו ואת
המזבח ואת כל פליו וימשהם
ויקדש אתם:
תורה קנב
ירמיהו ב (ו) ואביא אתכם
אל ארץ הפרטל לאכל פריה
ונטבה ומבאו ותטמאו את
ארצי ונהלתו שקמתם
לתועבה:

תנו עוז לאלקים, זה בחי' אתערותא דלתתא, שעיי"ז שיש לנו עזות דקדושה לעמוד כנגד כל הקמים עלינו למנוע אותנו מעבודתינו ה"ו, ואנו מתגברין בעזות גדול כנגדם, שזוה עזות דקדושה, עיי"ז אנו נותנין כביכול עוז וכה למעלה [א] בבחי' **תנו עוז לאלקים**. ועיי"ז נתעורר למעלה בחי' עזות דקדושה ונשפע עלינו, בבחי' **אל ישראל הוא נותן עוז ותעצומות לעם**, שהשי" משפיע עלינו עזות דקדושה ונותן לנו עוז ותעצומות לעמוד כנגד העזות דסט"א של כל העוזי פנים שבדור, שא"א לעמוד כנגדם, כ"א עיי' עזות דקדושה. כי כשאין לו עזות דקדושה, כוודאי יבטלו אותו המונעים מתורתו ועבודתו, כי אין לאדם חלק בתורה כשאין לו עזות דקדושה כנ"ל: וצריך לפלם דרכיו איך להתנהג עם העזות [ב], לבלי להיות ה"ו עזות פנים, כי היא מדה רעה מאד כנ"ל, ואעפ"כ יהיה לו עזות דקדושה. ומדת הענוה הוא ענין אחר לגמרי, ועיקר מדת הענוה? כשיהיה כמדריגה שיוכל לכתוב על עצמו כמו משרע"ה [ג] **והאיש משה עניו מאד** זהו מודריגת הענוה בתכלית, וכמו שמצינו באמוראים שאמר רב יוסף (סוטה מט ע"ב) לא תיתני ענוה **דאיכא אנא [ד]**:

קמח [ו] מדת היראה בעצמה היא יראת מהשם יתברך, ואם כן יש לה גם כן יראה. וזאת היראה היא ג"כ יראה מהשי", ואם כן יש לה גם כן יראה. וכן נכלל יראה אחת בחברתה למעלה למעלה עד אין סוף: וזה שארז"ל (תנחומא ד' א [ז]) (שה"ש רבה סדר א [ב] ירושלמי שבת פרק א [ז] וע"ש בפני משה [ח]) מה שעשתה ענוה עקב לסילותה עשתה חכמה עמרה על ראשה שנאמר [ב] **עקב ענוה יראת ה'** [ב] **ראשית חכמה יראת ה'**. נמצא שעקב הענוה היא יראה [ז] וכן ראשית חכמה היא ג"כ יראה, נמצא שיש יראה למעלה מיראה [ח], כי היראה בעצמה יש לה ג"כ יראה וכן למעלה למעלה עד א"ם כנ"ל:

קמט [ט] (תהלים קיט) **הצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך**. הצות הוא מסוגל כמו פדיון, כי הוא המתקת הדינים. כי צדק דינא, ומשפט רחמי [י]. וזהו על משפטי צדקך, היינו שצדק גובר על משפט. התיקון לזה **הצות לילה אקום**: ועיקר הצות הוא תמיד אחר ששה שעות מתחילת הלילה [יא] הן בקיץ והן בחורף, ואז מתחיל זמן הצות. ונמשך עד גמר אשמורה שני, דהיינו ב' שעות: ובבוקר טוב להסתכל על השמים, ועיי"ז נמשך הדעת ע' בזה"ק (פ' בשלח נז[ב]):

קנ [ב] דמות דיוקנו של אביו ראה (סוטה לו: תנחומא פ' וישב[ב]). הוא דבר נסתר מאד, איך הדמות נתראה, והוא בעצמו אינו יודע [ב], כי כוודאי יעקב לא ידע. ומעלת הנסיון אף שראה דמות דיוקנו [ב]. הם דברים נסתרים ומכוסים מבני אדם [ב]:

קנא [ב] **סגולה** לזרע של קיימא, שיאמרו שניהם האיש ואשתו קודם הזווג, פרשת **ובראשי חדשיכם** [ב]. וכן כשהתינוק הולך ה"ו, יאמרו אז ג"כ האיש והאשה **פרשת ובראשי**

חדשיכם. כי [ב] **מארת** חסר ואו שהוא החיות [ב] של כל דבר, וכן [ג] **כלת משה** חסר ואו ג"כ [א] (זוהר ויחי רלו: וע' זוהר פנחס רנד). וכל זה הוא סוד פנימת הלכנה, שמשם נמשך בחי' **מארת** חסר ו' שהוא אסכרה לרביי ה"ו [ב]. כי הוא"ו הוא החיות של כל דבר [ב], וע"כ חסרון הוא"ו מרמו על חסרון החיות כנ"ל, ומשם נמשך מיתת הבנים קטנים ה"ו. ובראש חדש מתחלת הלכנה להתמלאות ולהתתקן כידוע, כי אז הגיעה לתכלית הפגם והחסרון, ואזי תיכף מתחיל התיקון והמלוי. וזהו **כלת ר"ת כפרה לכל תולדותם** [ג], "השכרה נתתקן ונמתק בחי' **כלת משה**, שהוא בחי' הלכנה, כי אזי מתחלת להתמלאות כנ"ל. ואז נמשך מבחי' **כלת משה כפרה לכל תולדותם** כנ"ל, שנמשך כפרה וסליחה והמתקה על כל תולדותם של ישראל, שיהי נמשך עליהם היים טובים וארוכים. וע"כ פרשת **ובראשי חדשיכם** סגולה לבנים כנ"ל:

קנב [ג] **כשבא** נשמה קדושה לעולם עם הענפים השייכים לה [ג]. אזי הקליפה מסבכת אותה. רק נשאר פתח נגד אמונה, שכנגד האמונה הפתח פתוח. ומחמת פגם הענפים ה"ו, משליכין אותם" משם, דהיינו שמשליכין אותם מן האמונה.

ואזי אין יכולין לכנוס, דהיינו להתקרב אל שרשם שהוא הנשמה הנ"ל. כי לפעמים משליכין ומפילין אחד מן האמונה, כעין מה שמצינו שארז"ל (זוהר אחרי ד' עב:) על א"י על המתים שאינם ראויים ליקבר בא"י [ב] **ותבואו ותטמאו את ארצי ונהלתי וכו'**. והנה סתימת הפתח הנ"ל דהיינו האמונה, עיי' פגם הענפים כנ"ל, הוא רק לפי שעה, ואח"כ נפתח הפתח כבתחילה. היינו שבעת שצריכין להשליך לחוץ את מי שאין ראוי להתקרב, אזי הקליפה המסבכת הנ"ל שיש בה פתח כנגד אמונה כנ"ל, היא מתגברת ומתקרבת ומתפשטת גם על הפתח הנ"ל, ואזי אין יכול ליכנסו. ותיכף אח"כ חוזר הפתח ונפתח כבתחילה. וכשיש ה"ו רבוי פגמים הרבה, שעיי"ז יש כח להסיבוב הנ"ל להתפשט על הפתח לבלי להניח ליכנסו כנ"ל, אזי מתיראין והוששין שלא יסתם הפתח לגמרי ה"ו, עיי' התגברות הקליפה המסבכת. ואזי מעמידין שם כפתח הנ"ל ירא שמים, שהוא בעצמו עומד לשמור שלא יכנסו שם. ואעפ"כ הוא תועלת נגד הקליפה המסבכת הנ"ל, שא"א לה להתקרב ולהתפשט על הפתח, מחמת הירא שמים שעומד שם. ועיי' מסירת נפש דהיינו שמוסר נפשו בשביל לנסוע ולהתקרב להצדיק, עיי"ז אפשר לדבק עצמו אליו [א]. אך א"א שיאיר אליו חכמה דהיינו המוח בעצמו. והשיי ימחר הגאולה ככלל ובפרט:

עייין בזה"ק תרומה (ד' קס: ב"ד קמא). הוכא בפרדס [ב] שער התמורות פ"ב. בארעא קדישא מתתקנא כולא וכו' עיי"ש היטב, מ"ש שם פריסא קלישא שנפרס על הפתח. ועפ"י הסוד הנ"ל הוא בחי' הירא שמים שהוא בחי' פריסא קלישא. וכמבואר שם בזה"ק למיעל א"א וגם הקליפה א"א לה להתפשט על הפתח מחמת הפריסא קלישא עיי"ש [ב]. והוא ממש מ"ש לעיל בענין הירא שמים, ודוק היטב ותבין נפלאות. וגם עייין

1 עיין קאנטי פרשת תצוה עת לעשות לה' לעשות משם
2 עיין תורה כי את אר ששל זה היא התפילה היחידה בש"ם משניות
3 תנוצו - הענוה
4 * במדבר יב
5 עיין שבחי ה"ו"ן אית כוח והיי מוהר"ן תצו
6 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו בתולד - (מיד ש"ה פ"א)
7 תנוצתא בראשית דף א' ד"ה לפי שהורה ליליאת ענוה
8 סדר א' פרשה א' פסקא ט'
9 סוף הלכה ג'
10 שיעקב ענוה הינו סופה מביאה ליראת ה' ומתוודות וראשית חכמה היא יראת העונש שביאה לחכמה
11 משלי כב כ'
12 תהלים קיא י'
13 עיין שער הפסוקים ויצא (על פסוק זה) ובשער התקוות דף טו. ענוה היא לאה ויראה רחל
14 עיין תקוני ורף זה ה: עשר דרגות ביר"ש. עיין פ"ל"ח כאן, והיי מוהר"ן קלב. ותורה עת תנינא כל טאטור מעשרה באמרות של יו ריאה.
15 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו. שיהות השייכים לתורה זו עיין שיהות ה"ו"ן סימן שא, ושיש"ק ה"ד סימן קמא וח"ו סימנים רז, רט, ערה, שגא, וח"ג סימן תצט. ועיין בעש"ט ע"ה ואתתן אות עט.
16 פתח אליהו
17 בכ"מ לפי תחילת הלילה שלו וי"א שבכ"מ לפי תחילת הלילה בא"י. ועיין ש"ע הרב א"ח מהורא תנינא סימן א'
18 פלטי בן ליש נסיונו גדול מיוסף ונקרא פליסאל כי פלטו לק מעבידת. וזנו.
19 וזהו חדש בראשית טאטור תוצא הארץ נפש היה דף יד בתנוק מדבש. ושיש"ק ח"ו רעש
20 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו. וב"ד צח כ' ועיין תיקון סט דף קי.
21 עיין ויקום שמעוני בראשית לט סוף רמז קמה נטל הקב"ה אבן שתיה וכו'. ועיין לק"ה ח"ו"ם שליות והורשאה ד' כא. ופ"ל"ח תורה א' אתו ז'. ושיש"ק ח"ה את תיה.
22 עיין ויקום שמעוני בראשית רמז קמו בא הקב"ה בדמות אביו.
23 כן הקשה המורש"א סוטה לו: ועיין בן יהודע על סוטה לו: ת"ל. ועיין ויקום שמעוני הג"ל ועיין סנהדרין
19 יס: פלטי בן ליש נסיונו גדול מיוסף ונקרא פליסאל כי פלטו לק מעבידת. וזנו.
20 במדבר כא א'
21 בתולד - פרשה
22 עיין בראשית א' יד עיין פרש"י שם ועיין תורה לו אתו ז'
23 עיין זוהר בראשית קיז: ועיין זוהר ח"א דף רמא: רחב בקשה סימנא דהיי את אמת דא אתו ז'. ועיין סנהדרין צז. בארעא דקדושה לא תת אדם, וכן יעקב שמדוה אמת לא תת. בארעא דכלה ציין לתקוני זוהר קיה: ויסם לקות אתו ז'.
24 במדבר ו' א'
25 עיי"ש שכתוב כלות עם ו' ועיין פרש"י גטסא אתת (קרינסקי תשכא) כרבינו כלת כתיב וכו' וגרסא אחת (בלום תשנב) שבאמת כתיב כלות

נפש אפשר לזכר ... אבל א"א שיאיר אליו החכמה וההתחשן חסר
26 ירמיהו ב' ז'
27 בתולד - יסתום
28 עיין לקוטי תפלות ח"א סימן פו על תורה קנב מוהר"ת מבקש שנוכה להתקרב לצדיק האמת השייך לשרש נשמתניו
29 בתקפא (ד' קמ) ובתולד תיקו (ד' קמא ע"א) ובתשכ"ט תיקו (ד' קמ עב וד' קמא ע"ב)
30 ספר פרדס רמזים להר"מ"ק שער כה ועיי"ש באמצע פ"ב שציין לזוהר תרומה קמא. הג"ל א"ע"פ שבאמת מוהר"ת מתחיל בדרך קב: כמו שציין מוהר"ת.
31 עיין ע"ה שער מג פ"ב ו"ה וכנגד א"י ובית לחם יחודה שם

והמדרש ככלה וכו' דייק מדכתיב פלות ה' כל בפתח ולא בשווא. ועיין זוהר ויקרא ד: כתיב כלת משה חסר ו' ועיי"ש במפרשים שאין זה קרי וכתיב אלא שרשבי"ו דרש כאילו חסר ו' גם עיין שם שמת ה: תרומה קב:
22 **עיין זוהר בראשית יט ולג לז** [ובפרש"י בראשית א יד הג"ל]
23 **עיין זוהר בראשית וט**
24 לשון תפילת מוסף של ר"ח
25 נאמן ועוד סוף התורה הוסיף מוהר"ת בתקפא
26 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו.
27 בפרש"י ששליכין אותם כולי ומועמידין שם י"ש: ותבואו ותטמאו את ארצי והשיי ימחר הגאולה בכלל ובפרט ועיי' מסירת

מאמר מדת היראה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע.

פתיחה

תורה קמה גמט' נחמן שאמר אני אוצר של יראת שמים. אחרי שלמדנו בתורה קמו על עז פנים שמרגיש עצמו ישות עליונה שאין מעליו כלום. כאן מבאר רבנו שזה לעומת זה היא היראת שמים, שתמיד מרגיש שנמצא תחת מציאות עצומה ממנו חזקה או מרוממת שגורמת לו הרגשת אפסיות תמידית כלפיה, וזהו יראת שמים, כי תמיד מרגיש תחת השגחת שוכן שמים.

יש בה מדרגות רבות כפי ההשגה של האדם במציאות הקב"ה הנמצא מאד וסמוך ממש, עד כמה שהיא מתבטאת בהתפעלות הלב וכל האיברים כולם. תחילה יראת העונש ולמעלה ממנה יראת חטא ולמעלה יראת הרומומות שמאפסת אותו בעצם מציאותה אפילו בלא חשש מחטא.

ליקוטי הלכות

אין

שיחות השייך לתורה זו

שמעתי בשמו שאמר שאינא בזהר אית יראת ואית יראת וכו', אני רוצה לגלות ולהכניס יראת באנשי, יראת נפלאה שעדין לא היתה יראת כזאת בעולם: (חיי מוהר"ן אות רצו - מעלת המתקרים אליו אות ו)

תפילות ותחנונים תורה קמה - ותוכני למידת היראה בשלימות. ויקויים בי מקרא שכתוב עקב ענוה יראת יי. ונאמר ראשית חכמה יראת יי. כי יש יראת למעלה מיראה. ותוכני לילך ממעלה למעלה במידת היראה. ואזכה בכל פעם שתמשיך עלי יראתך הקדושה מבחינה ומדרגה הגבוה ביותר. עד שאזכה לעלות ממעלה למעלה במידת היראה עד אין סוף. ויקויים בי מקרא שכתוב עקב ענוה יראת יי. עושר וכבוד וחיים. ונאמר יראת יי מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה. ונאמר ביראת יי מבטח עז ולבניו יהיה מחסה. אמן בן יהי רצון. (מהטשערינער רב)

עונג שבת עמי שמב - הטבת שתי נרות הם מרמזין לשני נוקבי חוטמא, שיהיה לו יראת שמים, שהוא חוטם, בבחי' "והריחו ביראת ה'". ומצינו בדברי רבנו בליקוטי קמא סימן קמ"ח וכן נכלל יראה אחת בחברתה למעלה למעלה עד אין סוף, א"כ צריכין לעסוק בזה תמיד, ובין כך ובין כך צריכין לעסוק גם בעבודות אחרות בעבודת ה', ולזה היה מפסיק בעבודה אחרת קודם הטבת שתי נרות כנ"ל. (רבי אפריימעל קראקובסקי)

קושיות

- צ"ע מה המסר בתורה זו? לכאורה הוא רק סיפור דברים. ונראה שרוצה לומר שכיון שיש בה מדרגות רבות והן תלויות בהגשת אלוקות צריך להתחזק בזה מאד לזכות לברור המדמה ועי"ז להשגה יותר וחיזוק אמונה ולבוא למדרגת יראה גדולה יותר. וראה לעיל בשיחות שהעונד שבת למד מכאן שצריך לעסוק בזה לעלות מיראה ליראה יותר גדולה.
- צ"ע כשרבנו אמר/2 אני אוצר של יראת שמים, מה הכוונה הרי אוצר הוא ריבוי פרטים, ואילו כוונת רבינו לכאורה לומר שיש לו יראה אחד גדולה מאד. אולי רוצה לומר שיש לו יראה לכל סוגי וכל מדרגות בני האדם המתקרים אליו.
- רבנו מבאר שליראה יש יראה שגם היא יראה, וליראה הזו יש גם יראה וכו' עד למעלה, וצ"ע מדוע לא עד למטה? הרי יראה היא במלכות ומלכות דמלכות היא למטה שבלמטה, ולא למעלה.
- לשון התורה וכן נכלל יראה אחת בחבירתה למעלה למעלה עד א"ס - צ"ע אם הן נכללות זו בזו נעשות יראה אחת, ואיך אומר להפך למעלה למעלה עד א"ס, משמע שהן מדרגות זו למעלה מזו עד א"ס.

כא עד כח אייר תשפד

2 חיי מוהר"ן אות רצד (ד) - שמעתי בשמו שאמר שאם היה רוצה לגלות ולהראות היראה שלו לא היה יכולים לעמוד ארבע אמות סמוך לביתו, אף הוא מעלים היראה שלו בכונה. וגם אנכי שמעתי מפיו הקדוש שאמר אני אוצר של יראת שמים שכל מי שרוצה יכול לקבל ממני. ובאמת היה נראה בחוש שכל שנתקרב אליו נתמלא תכף יראה גדולה ועצומה, ונתלהב מאד לעבודת השם יתברך אשר לא נראה כזאת. וגם עכשו עדין יראתו הגדולה גנוזה בספריו הקדושים, וכל מי שעוסק בהם באמת ובתמימות בא עליו יראה גדולה ומתעורר מאד להשם יתברך כי כל דבריו בגחלי אש:

שם אות רצה (ה) - שמעתי בשמו שאמר אלו היינו רואין אוצר היינו רצים בודאי אליו והיינו חופרים ומלכלכים עצמנו בפרש וטיט שבביל לחתך אחריו ולמצאו. והלא אני אוצר של יראת שמים ומדוע לא יהיו להוטים ורצים אחריו לקבלו. ושאלו אותו איך אפשר לקבל והשיב עם הפה והלב צריכין לחתך ולבקש (מיטן פיסק און מיטן הארץ) בפיך ובלבבך לעשותו:

ה. צ"ע תחילה מוכיח שיש יראה למעלה מיראה וכל יראה יראה מהמדרגה שלמעלה ממנה. וממשיך וכן נכלל יראה אחת בחבירתא. ולכאורה זה תרתי דסתרי לומר שיראה למעלה מיראה היא התכללות יראה ביראה. הרי יראה היא הפך ההתכללות, כי היא שמירת מרחק דייקא מרוב יראה מהמדרגה שירא ממנה. וכנראה הכוונה שהיראה יראה ממדרגת היראה שלמעלה ממנה, אבל נכללות כל היראות שעבר בהן כולן ביראה שנמצא בה עתה.

ו. מדת היראה בעצמה היא יראָה מהשם ית' – צ"ע היתכן לומר שהפחד מפחד מה? מה הוא מפחד שיקרה לו? האם מפחד שיעשו ממנו בטחון. האם משלש יכול לפחד שיעשו ממנו מרבע הרי שא"א כלל?

ז. מדת היראה בעצמה היא יראָה מהשם ית' – צ"ע כשאומרים פלוני ירא מה? זה כיון שהוא יכול גם לא להיות ירא, אבל יראה היא מציאות ומהות של יראה, ומה רוצה לומר בזה שהיא יראה מה?.

ח. מדת היראה בעצמה היא יראָה מהשם ית' – צ"ע כי יראה היא שם פועל, ואיך אפשר להתיחס אליה כבריה, היתכן לומר שהשמחה שמחה בה' ית? והתשובה שבה אליו ית? וכנראה הכוונה שכל מציאות רוחנית יש לה בחי' מציאות של קומה שלימה, וכמובא במ"א שיש עולם התשובה, שממנו נשפע לאדם הרוצה בה, כח לשוב. כך גם מי שמכין ליבו ליראה, נשפע לו מאותה קומה של יראה, יראה לפי מדרגתו. וכעין זה מצינו במדת החסד בספר הבהיר (המייחס לרבי נחמיה בן הקנה אות קצא) אמרה מדת החסד¹ כל ימי היות אברהם בעולם, לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי, שהרי אברהם עומד שם במקומי. משמע שמה שעשה אברהם אבינו גם היא עשת, וכיצד? הרי הוא אדם והיא מיידה. אלא כנראה הכוונה שאברהם היה כל כך שלם במדת החסד, נעשה מרכבה למדת החסד, דהיינו שהיא קומה שלימה שהתלבשה בקומה של אברהם ונעשה כולו מדת חסד. ועל ידו היא יצאה לפועל בעולם, אבל בלעדיו, היתה צריכה להתלבש רק במעשים קטנים של הרבה בני אדם. נמצא כאילו הוא פעל במקומה. וכך מדת היראה מתלבשת בבני אדם המכנינים לבם אליה והיא יראָה מתוכם לפי מדרגתם.

ט. בסוף התורה וכן למעלה למעלה עד אין סוף – משמע שיש א"ס מדרגות של יראה וצ"ע שבהקדמת הזוהר מונה רק עשר. גם ראה תורה עח שיש עשר מאמרות ועשר מדרגות יראה כנגדן. ונראה הכלל שעשר רומז לעשר ספירות וכנ"ל שהיראה היא קומה שלימה והכלל שכל קומה מתחלקת לעשר ספירות חכמה בינה בראש דעת בצוואר חסד גבורה בידיים תפארת בגוף נצח הוד ברגלים וכו'. נמצא שעשר יראות אין הכוונה שיש רק עשר מדרגות אלא שבבחי' קומת היראה יש חלוקה של עשר אבל מדרגות יש א"ס.

י. אם כל מדה היא קומה שלימה מהראש עד העקב לכאורה היא בחי' סולם של מדרגות של אותה המדה, שראשו למעלה ורגליו למטה. ולפי"ז צ"ע לכאורה המציאות של עצמה מתבטא יותר בראש שלה ממה שמתבטא ברגלים שלה. ועיין במעשה מז' בעטלערס יום שלישי מה שסיפר הכבוד פה – וכל דבר יש לו לב. וגם העולם בכללו יש לו לב. וזה הלב של העולם הוא קומה שלמה עם פנים וידיים ורגלים וכו'. אבל הצפרן של הרגל, של אותו הלב של העולם, הוא מלובב (בלשון אשכנז הארציקר) יותר מלב של אחר. עכ"ל. ואמנם שם מדבר מאהבה, אבל גם היראה היא בלב, ומסתמא גם היראה שיש באותו לב של העולם אפילו היראה שבצפרן שלו היא גדולה מהיראה שיש בלב של אחר. צ"ע בשלמא שמדבר באדם אזי היראה שלו היא בלב, אבל כשמדבר על לב כיון שכולו לב אזי היראה שלו במוחו דהיינו בראש הקומה היא יותר ממה שבלב.

יא. עטרת החכמה היא סולית הענווה, מכאן מוכיח רבינו שיש יראה למעלה מיראה וצ"ע אדרבה משמע מזה שיש רק יראה אחת שהיא בין החכמה לענווה כי ענווה למעלה מחכמה. נראה שעל כן ציין הטשערינער רב לירושלמי לפני משה שם. כי רבנו מצטט רק את סוף דברי הברייתא בירושלמי את דברי ר"י בר אלעזר שיראה היא בעקב הענווה, אבל דבריו סותרים לדברי רבי פנחס בן יאיר שבתחילת הברייתא שענווה מביאה ליראת חטא, דהיינו שיראה למעלה מענווה. נמצא מוכרח שיש שתי יראות אחת מתחת לענווה ואחת מעליה. וזה מתרץ לפני משה שהן יראת העונש ויראת הרוממות.

יב. מה שעשת חכמה עטרה לראשה. כמ"ש ראשית חכמה יראת ה' – משמע התחלת החכמה דהיינו רגליה של החכמה היא היראה. נמצא שהחכמה למעלה מיראה. וצ"ע כי יראה היא תוצאה של חכמה, כי ככל שיותר מחכים לדעת אותו ית' כך גדלה יראתו. נמצא תמיד חכמה קודמת ליראה. וצ"ל שאמנם כך. וכן אמרו באבות (ג' יז) אם אין חֲכָמָה, אין יראָה. אם אין יראָה, אין חֲכָמָה.

יג. מדוע לשון חז"ל יראת שמים ולא פחד שמים? האם כבא אריה לפני אני מפחד או ירא ממנו. האם כשאני על מגדל גבוה ומביט למטה האם אני מפחד ליפול או ירא שמא אפול? נראה כי פחד לא תלוי באדם אבל יראה היא כפי הכנת הלב ועד כמה שמשיג ומאמין שהדבר מירא. וכגון פחד הטבעי מאריה שיוק לו אין זו יראה, אבל מה שמבין בדעתו הנפולה שהאריה יכול להזיק לו בלי רצון ה' זו יראה².

¹ וזה לא דומה למדרש ששלום ואמת אמרו אל יברא האדם, כי שם הכוונה שמצד מהות השלום והאמת התנהגות האדם סותרת אותם.

² מכמה מקומות שרבנו נקט יראה ופחד, נראה שלא בהכרח שמתכווין לחלק ביניהם. אבל בוודאי הכלל שאין לשון כפול בלשון הקדש, אלא יש מילים נרדפות שהן דומות במשמעות ובחילוק קצת. והחילוק בין יראה לפחד ראה בשיחות הר"ן פג, שרואים בחוש שפחד לא תלוי בשכל ואדם מפחד גם כשבאים ומפחידים אותו מאחריו קודם שקולט בדעתו, כי אצלו איזה דבר שמפחד בלא דעת, וכן מצינו בגמרא אע"ג דאיהו לא חיוז מזליה חזי. כי זה דבר הפועל על הלב ישר לא דרך השכל, ואע"פ שרבינו נוקט להתירא ולפחד אין הכוונה

הקדמה

על מדת היראה דיבר רבנו הרבה, והיא עיקר גדר אדם כדברי שלמה (קהלת יב יג) סוף דְּבַר הַכֹּהֵן נִשְׁמַע אֶת הַאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמֹר, פִּי זֶה כָּל הָאָדָם: וכמבואר בתורה כאן שהכל מתחיל ביראה יראת העונש ונגמר ביראה יראת חטא או הרוממות, וביניהם יש מדרגות רבות. ובגמרא¹ אמרו שכל העולם לא נברא אלא להיות צוותא לאותו אדם השלם ביותר ביראה.

וחז"ל אמרו (ברכות לג:) שאין הקב"ה מבקש מהאדם אלא יראה, כמ"ש ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה" כי הכל בידי שמים² לבד מיראה שהיא ביד האדם. ויש בזה סור מרע ועשה טוב, כי היראה נובעת מהשגה במציאות ה' והשגחתו שע"י מתפעל ליבו להיות ירא מהקב"ה³ ועל כן צריך ללמוד להכיר את הקב"ה. אבל האדם מטבעו מלא פחדים ויראות נפולות כמבואר בתורה טו שצריך לשפוט את עצמו ולהעלות את כל היראות הנפולות אל הדעת לידע היטב שאין טבע אלא רק השגחה. ועיקר ביטול הדינים ע"י תשובה. ותחילה במדרגה נמוכה בא ליראת העונש וממנה עולה ליראת חטא ויראת הרוממות. וע"י התקרבות לאדם השלם ביראה זוכים ביותר ליראה. (ראה בסוף התורה מהכלי יקר ועמק במלך)

מה היא יראה? בכל מדרגות היראה וגם יראה נפולה הגדר הוא אחד, הרגשת הלב והתפעלותו ממצויאות שנדמה לו שמעליו. ביראה נפולה כגון אריה (אותיות יראה וגמט' גבורה) שנדמה לו שמאיים על מציאותו וע"י מרגיש קטן. וכך גם מכל איזה דבר גשמי שנדמה לו שבכוחו להזיק לו לכולו או למחצה שליש ורביע. ובצד הקדושה היא יראת שמים, דהיינו בין שהיא יראת העונש או יראת חטא ורוממות היא הרגשה שיש משהו גדול וחזק מעלי, בין שירא מעונש או שמתאפס מחמת טבע הקטנות להתבטל כלפי גדלות. ומכאן המנהג לחבוש כיפה עד שנאסר לילך ד' אמות בגילוי ראש. כי ירא שמים צריך תמיד להרגיש שהוא תחת היושב בשמים המשגיח ומצפה ממנו לעשות רצונו. ומכאן מתחילות כל מדרגות היראה. שכפי השגתו יותר בגדולת היושב שמים כך יותר ירא ממנו. וזהו שאמר פנחס בן יאיר ענוה מביאה ליראת חטא, דהיינו ההרגשה מה אני ומה חיי ביחס להקב"ה נמצא מעלי, היא הדעת שמעוררת את הלב ליראה.

רבנו לא מחלק בברור בין יראה לפחד, אבל בוודאי יש הבדל, כידוע. ונראה לבאר הבדל אחד גדול, של כאורה יש לשאול מה טוב ביראה שמאפסת את האדם הרי העיקר הוא לרוץ לעשות רצון קונו? ונ"ל שההבדל כי הפחד מצמית והוא נובע מענווה, אלא מהרגשת סכנה על קיומי. אבל יראה היא אפסיות שמתגברת מכח הענווה שקדמה לה (כמבואר בברייתא דפנחס בן יאיר ענוה מביאה ליראת חטא) והאפסיות היא לא לגוף אלא לישות והעצמיות ממילא אדרבה מתבטל הרצון העצמי ורוצה רק את רצון ה' ורוץ לעשותו.

יראת חטא יש לעיין בה כי הרבה טועים לחשוב שהיא הדקדוק במצוות, ובאמת אינו כך. כי רואים גם גויים וחילונים שיראים מלעבור על החק גם כשאין רואה, אלא רק מכח אמונתם בחשיבותו, וכך גם יש חרדים מדקדקים במצוות, לא מיראת שמים, אלא מצד מעשי אבותיהם בידם, והגאוה בדרכם. ובוודאי אין זה מדרגת היראת חטא שרבי פנחס בן יאיר אומר שהענוה מביאה אליה.

אבל יראת חטא שבאה ע"י ענווה, היא בחי' אשרי אדם מפחד תמיד, דהיינו שתמיד ירא שמא הוא טועה, ושמא יש לו נגיעות⁴. ואין הכוונה למי שהוא מבולבל כי בכל דבר הגבולות מטושטשים אצלו. אלא מי שמחמת הענווה שבו מכיר פחיתותו, דהיינו את טבע האדם העלול לתעלול, מצד היותו אדם שהוא תמיד במלחמה בגוף האדמה ודמיונות המדמה שבו. ועל כן אע"פ שבקי היטב בהלכה, תמיד בודק שוב ושוב, ובפרט

ששום שהרי אין מלים נרדפות שוות כנ"ל דא"כ אין צורך באחת מהן. אבל החילוק הוא שיראה היא בשכל ופחד בלב בלא שליטה, ובדרך כלל פחד הוא מנוקש גשמי אבל יראה אפילו מעונש רוחני ואפילו רק כשמרגיש סמוך למציאות מרוממת ממנו.

¹ ברכות דף ו: - ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, שנאמר "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו'", מאי "כי זה כל האדם" אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה:

² פרש"י שם - הכל בידי שמים - כל הבא על האדם ביד הקדוש ברוך הוא כגון ארוך, קצר, עני, עשיר, חכם, שוטה, לבן, שחור, הכל בידי שמים הוא, אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים, את זו מסר בידו של אדם, ונתן לפניו שתי דרכים, והוא יבחר לו יראת שמים:

ומקורו בגמרא נדה דף טז: דר"ש ר' חנינא בר פפא אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונטל טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לפניו רבונו של עולם טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני ואילו רשע או צדיק לא קאמר כדר' חנינא דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'.

³ עיין גם תורה קב שיש יראה הבאה לאדם שלא על ידו אבל עיקר היראה היא מה שמעורר בעצמו ע"י השגה במציאות והשגחת ה' ורוממותו.

⁴ כמבואר בבעל שם טוב על התורה - פרשת בראשית אות יז - אמנם צריך כל אדם לדעת, כי עיקר עבדות הש"י הוא לעבדו באמת, כמו שכתוב בוזהר הקדוש (בהקדמת תיקוני זוה"ק) אית יראה ואית אהבה ואית אהבה יעו"ש, והכלל העולה משם הוא, שצריך האדם בכל עת ורגע, לפשפש ולמשמש בכל מעשיו, אפילו במעשיו הטובים ובהמצוות שעושה, אם לא נמצא בהם ח"ו שום תערובות כוונה לאיזה פנייה אחרת ח"ו, או לכבוד הנאת עצמו, ויראה שלא יהיה כוונת עבודתו רק לשמו הקדוש הנכבד והנורא, וכל עשיותיו יהיו בלתי לה' לבדו באמת ובלבב שלם:

בבין אדם לחבירו, שמא מה שנראה לו, לא סותר איזה הלכה אחרת, ושמא מה שנראה בעיניו, הוא טעות, או מה ששמע אינו מדויק. ולא נבהל לדון את חבירו, ובפרט לדברי רבנו (תורה קיג) שבזה הוא דן את עצמו. כי אם יראת שמים היה רוב הדקדוק במצוות, רבנו היה מצווה להחמיר בקיום מצוות, והרי אמר חומרות אין צריך כלל, ובודאי לא התכווין לבין אדם לחבירו, אלא לבין אדם למקום, וביאר דבריו כיון שגורם לעצבנות ונעשה על חשבון הזולת. נמצא שבכל מצווה העיקר לחשוש ולבדוק היטב אם אין לו פניה או נגיעה. ובפרט מצוות של קנאות וכעס שלא יהי משנאה. והעיקר כדברי רבי פנחס בן יאיר ענוה מביאה ליראת חטא נמצא שבכל יראת חטא צריך לבדוק האם היא נובעת מענוה, האם היא מהרגשה מה אני ומה חיי (כמבואר בפני משה/ט) או ממידה אחרת.

יראת הרוממות צ"ע מה שנראה שרבי פנחס בן יאיר חשב יראת חטא למדרגה הגבוהה ביותר של יראה. ולכאורה נראה שיראת הרוממות היא למעלה ממנה, כי לא רק ירא מלחטוא, אלא ירא ומרגיש אפס מעצם מציאותו ית', גם כשאין חשש של חטא. ולקרב זאת לשכל, יכול כל אחד להבין שיש הבדל גדול מאד בהרגשה שלו, כשהוא לבדו או בחברה של כמותו, להרגשה שלו כשהוא במחיצת אדם גדול וחשוב שהוא מעריץ אותו, שאע"פ שלא ירא מחטא או טעות, ולא מאיזה מבט מפחיד שלו, אלא רק עצם המציאות סמוך לאדם גדול, וכמבואר בתורה קלה, טבע הקטנות להתבטל מפני הגדלות. כך ויותר מזה מרגיש מי שמרגיש את מציאותו ית' בהרגשה חזקה, דהיינו יראת הרוממות שגורמת להרגיש קטן ואפס על ידו בבחי' יראו אותו כל אפסי ארץ.

במדרגות היראה בפשטות מדברים על שתיים יראת העונש ויראת הרוממות (כמבואר בפני משה הנ"ל). אבל רבנו מתחיל מיראות נפולות, ומבאר שגם הן מצטרפות ליראה הקדושה, במה שמעוררות את האדם ומוציאות אותו מעצמו, ראה תורה קפה/ו. ואע"פ ששם מדבר רק מיראה נפולה המביאה ליראת הרוממות, אבל ראה תורה פו/ו^א שבהכרח יש יראת העונש לפני יראת הרוממות. וגם מעליה יש יראה גדול יותר כמבואר בחי"מ קלב שאמר ועבשו נודע לי שיש עוד יראת שהיא גם כן עוד יותר ויותר אפלו מיראה עלאה הנזכר שם (בהקדמת הוזהר ה). כי נודע לי עבשו יראת אלקות שהיא יראת ופחד גבוה ועצום ומרומם ומנשא מאד מאד:

כיצד זוכים ליראה ולעלות מיראה ליראה? מבואר כאן שאדם צריך לעסוק בחיזוק יראת שמים שלו, וראה לעיל בשיחות מה שלמד רבי אפריםל בעונג שבת מכאן צריכין לעסוק בזה תמיד וכן היא תפילת הטשערינער רב ותוכני לילך ממעלה למעלה במידת היראה וכו' ותמשיך עלי יראתך הקדושה. וצ"ע לא מובן כיצד?

ועיין תורה טו/י^ב שבאמת האדם מלא פחדים ויראות נפולות, וצריך בכל עת לשפוט את עצמו, כדי להעלות את היראות והפחדים שלו אל הדעת והחכמה הנ"ל. וראה תורה עז תנינא היראה היא כפי המח והדעת. נמצא שהפסוק "ראשית חכמה

^ט פני משה על הירושלמי שבת פ"א סה"ג המובא בפנים – זה לשונו – שאם מתרגל האדם בענוה מתוך שהוא חושב תמיד מה אני ומה חיי בא לידי יראת הרוממות כמו שאמרנו. עכ"ל.

^א תורה קפה – ויש שני מיני יראות, יש מי שהיא יראת מה' מגדלתו ורוממותו בגין דאיהו רב ושלטי, ויש יראת למטה ממנו, הינו שבא ליראה על ידי יראות תחתונות, על ידי שירא מחיה או משר או מפחד אחר, על ידי זה הוא נזכר ויבא ליראת ה'. ויראה הראשונה שהיא על ידי התבוננות השכל בגדלתו ורוממותו, היא בחינת א. כי היראה היא בחינת מלכות, כמו שכתוב (אבות פרק ג'): אלמלא מוראה של מלכות וכו'. והיא בחינת דלת. בגין דלית לה מגרמה כלום, כי אי אפשר לבוא ליראה כי אם על ידי התבוננות השכל בגדלתו, והשכל נקרא יוד. כמו שכתב רש"י: "אז ישיר משה" שראוי לכתב שר משה, אלא יוד על שם המחשבה נאמרה, וההמשכה מהשכל להיראה הוא בחינת ואו. וזה א:

^א תורה פז – כי יש שני מיני יראה, יראת העונש ויראת הרוממות. יראת העונש נקרא צדק, ויראת הרוממות נקרא אמונה. כי מחמת שהוא מאמין באמונה שלמה שהשם יתברך הוא רב ושלטי עקרא ושרשא דכל עלמין, הוא ירא ממנו. וידוע הוא, כי אי אפשר לבוא לאמונה רק על ידי יראת העונש. כי מחמת שהוא ירא מהעונש, מאמין שהשם יתברך הוא תקיף, ובעל היכולת ובעל הכחות כלם, ומזה בא לאמונה יותר גדולה.

^ב תורה טו אות א. מי שרוצה לטעם טעם אור הגנוז, הינו סודות התורה שיתגלה לעתיד, צריך להעלות מדת היראה לשרשה: אות ב. ובמה מעלין את היראה? בחינת משפט, כמו שכתוב (משלי כט): "מלך במשפט יעמיד ארץ", וארץ הוא בחינת יראה, כמו שכתוב (תהלים ע"ו): "ארץ יראה", הינו שישפט את כל עסקיו, כמו שכתוב (שם ק"ב): "יכלכל דבריו במשפט", הינו שישפט וידין בעצמו כל עסקיו, ובוה יסיר מעליו כל הפחדים, ויעלה בחינת יראה ברה ונקיה, ותשאר אך יראת השם ולא יראה אחרת. כי כשאין אדם דן ושופט את עצמו, אזי דנין ושופטין אותו למעלה, כי אם אין דין למטה – יש דין למעלה (דברים רבה ה); וכששופטין את האדם במשפט דלעלא, אזי הדין נתלבש בכל הדברים, וכל הדברים נעשים שלוחים למקום לעשות בזה האיש משפט כתוב, כמו שאמר חכמינו, וזכרונם לברכה (גדרים מא): "למשפטין עמדי", אזי "הכל עבדיך" – לעשות דין בזה האדם. אבל כששופט את עצמו וכשיש דין למטה אין דין למעלה, ואין היראה מתלבש בשום דבר לעורר את האדם, כי הוא בעצמו נתעורר. וזהו (תהלים ג): "ישם דרך" – מי ששם ארחותיו (כמו שדרשו רבותינו, וזכרונם לברכה סוטה ה: ג) הינו ששופט ארחותיו, כמו שכתוב (שמות כ"א): "ואלה המשפטים אשר תשים" (עיין בר"פ כ"ו משפטים פ' ל) על ידי זה "אראנו בישע אלקים" – זה בחינת יראה, כמו שכתוב (קהלת י"ב): "את האלקים ירא"; הינו בחינת יראה עולה מהקלפה ומהאמות על ידי משפט, כי מתחלה היתה נתלבש בקלפה. וזהו שהאדם מפחד את עצמו מאיזה דבר, משר או מגנבים ושאר פחדים – זה הוא שהיראה נתלבש בזה הדבר, כי אם לא היה נתלבש היראה בזה הדבר, לא היה כח בזה הדבר להפחיד את האדם:

אות ג. ושרש היראה הוא דעת, כמו שכתוב בעץ החיים, שמנצפץ הוא בדעת דועיר אנפין, כמו שכתוב (משלי ב): "אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא". ועקר הדעת הוא בלב, כמו שכתוב (דברים כ"ט): "ולא נתן לכם לב לדעת". גם שם עקר היראה, כמו שאמר חכמינו

יראת ה' מתפרש לשני הכיוונים שחכמה בלי יראה אינה כלום, אבל גם יראה בלא חכמה היא כסילות, כמ"ש "הלא יראתך כסלתך". ומסתמא הם מאותם דברים שלא ברור היכן ההתחלה כמבואר בלק"ה/ג'. ועיין תורה לו – כי עיקר הבריאה היא, בגין דישתמודעין ליה וזוהר בא מב, כמ"ש (ישעי' מג) לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ובתורה לו תנינא – הכלל שעיקר התכלית הוא רק לעבוד ולילך בדרכי ה' לשמו ית' כדי לזכות להכיר אותו ית' ולדעת אותו ית' שזוהו עיקר התכלית וזוהו רצונו ית' שאנחנו נכיר אותו ית'. גם עיין תורה ב' תנינא שע"י לימוד הלכה זוכה להכיר אותו ית' ולהיות סמוך לו. וכשמכיר ויודע אזי יכול להעלות את כל היראות הנפולות אל הדעת. לדעת שאין עוד מלבדו ורק אותו ראוי לירא.

ונראה פשוט שההתחלה היא מאמונה פשוטה בדברי חז"ל, ע"ז זוכים ליראה פשוטה של נשים, כמ"ש "אשת חיל יראת ה'", זה לא מרוב השגה, אלא פשוט מתוך אמונה ותמימות בדברי חז"ל זוכה ליראת העונש. ואזי ככל שזוכה ליותר אמונה כך מחזק את היראה. וע"י אמונה גם זוכים לדעת/י, וככל שמוסיף חכמה והשגה במציאות וגדולת ה' אזי ע"י הדעת מתפעל הלב מהשגתו כך מתעורר ליותר יראה ועולה במעלות היראה, ונראה שלזה כווננו העונג שבת והטשערינער רב שצריך לכווין בלימוד התורה שיזכה להשיב אל הלב ולעלות במעלות היראה. דהיינו לכוון שתכלית הלימוד הוא לא החכמה אלא היראה המתעוררת ממנה. וזוהו (אבות ג' יז) רבי אלעזר בן עזריה אומר ... אם אין חכמה, אין יראתה. אם אין יראתה, אין חכמה. כי אדם בלא חכמה כלל הוא בהמה ממש, וחכמה לבד היא אין לה קיום כמבואר באבות/י.

עוד ראה ח"מ רצד/י¹⁰ שמוהרנ"ת מספר אנכי שמעתי מפיו הקדוש שאמר אני אוצר של יראת שמים, שכל מי שרוצה יכול לקבל ממני. וראה ח"מ רצה/י¹¹ שאמר והלא אני אוצר של יראת שמים ומדוע לא יהיו להוטים ורצים אחרי לקבלו. ואמר מוהרנ"ת שם שגם עכשו עדין יראתו הגדולה גנוזה בספריי הקדושים, וכל מי שעוסק בהם באמת ובתמימות בא עליו יראת גדולה ומתעורר מאד להשם ותפירה כי כל דבריו בגחלי אש: וכך גם כתב לבנו בעלית מכתב ז' הלא כל ספרי רבנו זכרוננו לברכה בידך המלאים אוצרות גדולות אוצרי אוצרות של יראת שמים והתגלות אלקות בדרכים נפלאים, השוים לכל נפש גדול וקטן נער וזקן... ובשיש"ק (ח"ה תלט) אמר רבי לוי יצחק זצ"ל ועקר החפוש הנכון הוא רבוי הלמוד בספריי הקדושים וקיימם למעשה יותר ויותר.

ובוודאי גם התפילה לזכות ליראה היא עיקר חשוב, אע"פ שכנ"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וא"כ איך אפשר לבקש מה' מה שאין בידו. אבל כבר הקשו זאת ותרצו שאדרבה הקב"ה חפץ מאד שיפילו ויבקשו יראת שמים. והראייה מהגמ' בע"ז/י¹² שהקב"ה כינה את ישראל כפויי טובה על שלא בקשו ממנו שיתן להם יראת שמים. ואמנם יש מבארים במליצה להפך, שהכל בידי שמים אם לתת או לא, חוץ מהמבקש יראת שמים שהקב"ה כביכול מוכרח ליתן לו.

¹⁰ ז"ל (קדושין לב): דבר המסור ללב, נאמר בו: "ויראת מאלקיך" הינו שידע ממי יתירא, הינו ליראה את השם הנכבד יראת הרוממות (עי' לקמן סימן קנד):

¹¹ ראה לק"ה חו"מ מתנה הלכה ה' אות יא שלמד מתורה קמו מהמבואר שם שמי שהוא עזות דקדושה נשפע עליו עזות דקדושה והוא מהדברים שלא ידוע היכן ההתחלה ע"ש.

¹² ספר המידות – ערך דעת אות יז. מי שיש לו אמונה, זוכה אחר כך לעבד את השם בדעת גדול:

¹³ משנה מסכת אבות פרק ג (ט) רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת.

¹⁴ רבנו עובדיה ברטנורא – (ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו – אני שמעתי שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו. שהוא חושב בלבו אלמוד בשביל שאהיה יראה חטא. וזה ע"ד שאמרו תחלת המחשבה סוף המעשה: חכמתו מתקיימת – שהחכמה מביאתו למה שלבו חפץ והוא נהנה בה: וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו – שאינו לומד ע"מ לעשות. הואיל ואין ללבו פונה להיות יראה חטא אין חכמתו מתקיימת. שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו הוא קץ בה ומואסה ומניחה:

¹⁵ חיי מוהר"ן – אות רצד (ד) שמעתי בשמו שאמר שאם היה רוצה לגלות ולהראות היראה שלו לא היה יכולים לעמד ארבע אמות סמוך לביתו, אף הוא מעלים היראה שלו בכונה. וגם אנכי שמעתי מפיו הקדוש שאמר אני אוצר של יראת שמים שכל מי שרוצה יכול לקבל ממני. ובאמת היה נראה בחוש שכל שנתקרב אליו נתמלא תכף יראת גדולה ועצומה, ונתלהב מאד לעבודת השם ותפירה אשר לא נראה פזאת. וגם עכשו עדין יראתו הגדולה גנוזה בספריי הקדושים, וכל מי שעוסק בהם באמת ובתמימות בא עליו יראת גדולה ומתעורר מאד להשם ותפירה כי כל דבריו בגחלי אש:

¹⁶ שם רצה – (ה) שמעתי בשמו שאמר אלו היינו רואין אוצר היינו רצים בודאי אליו והיינו חופרים ומלכלכים עצמנו ברפש וטיט בשביל לחתור אחרינו ולמצאו. והלא אני אוצר של יראת שמים ומדוע לא יהיו להוטים ורצים אחרי לקבלו. ושאלו אותו איך אפשר לקבל והשיב עם הפה והלב צריכין לחתור ולבקש (מיטן פיסק און מיטן הארץ) בפיף ובלבבך לעשותו:

¹⁷ ועיין עבודה זרה ה. תנו רבנן, מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה. אמר להם משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל "מי יתן והיה לבבם זה להם" היה להם לומר תן לנו אתה וכו'. ומהרש"א שם כתב גם שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. מ"מ פשיטא דביד הקב"ה להטות לב בני אדם לטובה, דכמה כתובים מורים ע"ז, וכמ"ש לעיל וקאמר דמשה לא רמזה כו' דכתיב ולא נתן לבם לב לדעת וכו' דהיינו שרמזה להם שיש ביד הקב"ה לתת ולהטות לבם לטובה, והם כפויי טובה ולא שאלו לו על כך אז. וטעם שקראם כפויי טובה לתוס' כי לא רצו להכיר טובה. ומהרש"א פי' שלא חשבו שזו טובה שיהיה להם יראת שמים. וכמו אדה"ר שלא חשב שהאשה שקבל טובה לו. עכ"פ מבואר שאפשר וחייב אדם לבקש יראת שמים ואזי מקבל יותר סיעתא דשמיא לכך וכמ"ש (יומא לה:) הבא ליטהר מסייעין אותו. ובמכות ז': בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. כמבואר במהרש"א ברכות י. (ד"ה חטאים) וע"ש שלא רק אדם על עצמו יכול לבקש יראה אלא גם אדם על חבירו. וכמו שברוריה אמרה לר"מ שיתפלל על החוטאים שיחזרו בתשובה ע"ש. עוד עיין בהקדמה להשתפכות נפש מדוע ע"י תפילה לא נחשב בידי שמים. והחזו"א כתב שאדם יכול להתפלל על חבירו שיזכה ליראת שמים כיון שכל ישראל גוף אחד.

אבל צריך לדעת שא"א לתת לאדם יראה שהיא למעלה מהכלים שלו, כי יראו אותו כל אפסי ארץ, שהיראה מאפסת, ועלולה לאפס יותר מדאי. ומובא מעשה בחסיד שבקש מרבו יראה ונתן לו וכמעט יצא מדעתו ומיד ביקש שיקח אותה ממנו. וכנראה שעל כן רבנו העלים את יראתו כמבואר בחי"מ רצד הנ"ל אם הייתי מגלה את היראה שלי לא הייתם יכולים לעמוד ד' אמות סמוך לביתי. וראה שבחי הבעש"ט/טו גודל היראה שלו בתפילה שהיה רועד תמיד.

עד כאן ההקדמה

תורה קמח [כ]

מדת היראה בעצמה היא יראָה מהשם יתברך, כיון שזה גדר והמהות של יראה, להיות ירא מאיזה דבר גדול וחזק ממני שאני מרגיש שכל מציאותי תחתיו, ואם כן יש לה גם כן יראה דהיינו איזה מדרגה גבוהה יותר שהיא יראה ממנו.

וזאת היראה הגבוהה יותר, היא ג"כ-גם כן יראה מהש"י-מהשם יתברך, כי הקב"ה אין סוף למדרגות שאפשר לגלות בו, ואם כן יש לה ג"כ-גם כן יראה ממדרגה יותר גבוהה שהקב"ה מתגלה אליה. וכל יותר השגה בו ית', מעוררת יראה גדולה יותר, וכך אפשר לעלות מהשגה להשגה ומיראה ליראה. וכל היראות של המדרגות שכבר עבר אותן נכללות זו בזו, וביראה שעתה הוא ירא, וכן אפשר שתהיה נכלל יראה אחת בחברתה למעלה למעלה עד אין סוף: נמצא שאין סוף למדרגות היראה שאפשר לזכות. וכתפילת הטשערינער רב הנ"ל ותזכני לילך ממעלה למעלה במידת היראה. ואזכה בכל פעם שתמשיך עלי יראתך הקדושה מבחינה ומדרגה הגבוה ביותר. עד שאזכה לעלות ממעלה למעלה במידת היראה עד אין סוף. (תפילות ותחנונים)

וזה שארז"ל בא(תנחומא ד' א [כב]) ושה"ש רבה סדר א [כד]/כ"ה ירושלמי שבת פרק א [כז]/כ"ו וע"ש בפני משה על הירושלמי [כח] מה שעשתה ענוה עקב לסילותה דהיינו הצד האחורי

^ט שבחי הבעל שם טוב - שמעתי ממהור"ר פאלק החסיד המפורסם דק"ק טיטשילנץ ששמע מר' אברהם אבי"ד דק"ק דובאסאר שהיה מקודם ש"ץ בית המדרש דק"ק מעזיבוב. פ"א היו צריכין לאמר הלל שהיה ר"ח או חה"מ של פסח והיה רבי אברהם הנ"ל מתפלל תפלת שחרית לפני התיבה והבעש"ט התפלל על מקומו. והיה מנהגו להתפלל בעצמו לפני התיבה מן הלל ובש"ע של קול רם נתרעד הבעש"ט רעד גדולה והיה רועד והולך כדרכו לרעוד בתפלתו תמיד ומי שראה אותו בשעת התפילה ראה הרעדה שלו וכשיים ר' אברהם הנ"ל חזרת התפילה והבעש"ט עומד במקומו ורועד ואינו הולך אל התיבה ובא החסיד רבי וואלף קוצעס והציץ בפניו והנה בו ערות כלפידים ועיניו כולטות והיו פתוחות ועומדים בלי תנועה כמו גוסס ח". רמזו ר' זאב הנ"ל לרבי אברהם ולקחו אותו זה ביד אחד וזה ביד אחד והוליכוהו אל התיבה והלך עמם ועמד לפני התיבה ורעד ערך מה ופתח ואמר הלל והכל ברעדה ואח"כ כשיים הקדיש עמד ורעד זמן רב והוצרכו להמתין בקראית התורה עד שנח מרעדו. ולא זו בלבד אלא ששמעתי מהרב דק"ק פולנאי בעל המחבר ספר תולדות יעקב יוסף שפ"א עמדה כלי גדולה עם מים בשעה שהבעש"ט היה מתפלל וראו שהמים נעים ונדים וממש השראת השכינה היה עליו ומוזה רעדה הארץ כמ"ש מפני אשר ירד עליו ה' באש ויחרד כל ההר מאוד כך לא היה ניכר ובמים היה ניכר מאוד:

^ז לא ידוע מתי ותימן באמת תורה זו
^ח בתורה (סדר ש"ה פ"א)

^ט תנחומא בראשית דף א' ד"ה לפי שתורה סולית ענוה

^{כג} מדרש תנחומא בראשית א' - זו התורה שפתח הקדוש ברוך הוא וזכה משה רבנו וקבלה, לפי שתורה סליתה ענוה וכתרה יראָה. סליתה ענוה, שנאמר: עקב ענוה יראת ה' (משלי כב, ד). וכתרה יראָה, שנאמר: ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא, י). ושיניהם במשה רבנו, שנאמר: והאיש משה ענו מאד (במדבר יב, ג). יראָה, דכתיב: כי ירא מהביט אל האלהים (שמות ג, ו).

^{כד} סדר א' פרשה א' פסקא ט'

^{כה} שיר השירים רבה פתיחתא דחכמיא א' ט' - רבי פנחס בן יאיר פתח (משלי ב, ד): אם תבקשנה ככסף וגו', אם אתה מחפש אחר דברי תורה כמטמונים הללו, אין הקדוש ברוך הוא מקפח שְכָרְךָ. משל לאדם אם מאבד סלע או כילרין בתוף ביתו, הוא מדליק כמזה נרות, כמזה פתילות, עד שייעמד עליהם, והרי דברים קל וחסר, ומה אלו שהם חיי שעה של עולם הזה אדם מדליק כמזה נרות וכמה פתילות עד שייעמד עליהם וימצאם, דברי תורה שהם חיי העולם הזה וחיי העולם הבא, אין אתה צריך לחפש אחריהם כמטמונים הללו, הוי: אם תבקשנה ככסף וגו'. אמר רבי אלעזר מימי לא קדמני אדם לבית המדרש, ולא הנחתי שם אדם ויצאתי, פעם אחת השפמתי ומצאתי הזבלים ותבנים, ואמרתי: אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה', אנחנו לא נזבלים ולא נתבנים, אפלו כתבנים אפלו פזבלים. מכאן תביא היה רבי פנחס בן יאיר אומר, וריות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש מביאה לידי תחית המתים, תחית המתים מביאה לידי אליהו הנביא וכו' לטוב. וריות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש מביאה לידי תחית המתים, תחית המתים מביאה לידי אליהו הנביא וכו' לטוב. ויראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש מביאה לידי תחית המתים, תחית המתים מביאה לידי אליהו הנביא וכו' לטוב. ויראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש מביאה לידי תחית המתים, תחית המתים מביאה לידי אליהו הנביא וכו' לטוב. אמר רבי מתנא, מה שעשתה חכמה עטרה עטרה עטרת עטרה לראשה, שנאמר (תהלים קיא, י): ראשית חכמה

של סולית נעלה **עשתה חכמה עטרה על ראשה שנאמר** במשלי [כ"ט/ל] **עקב ענוה יראת ה' רמוז** שיראת ה' היא תחת מדרגת הענוה. ונאמר בתהלים [ל"א/כ"ב] **ראשית חכמה יראת ה'** רמוז שיראת ה' היא בראש החכמה. **נמצא שעקב הענוה היא יראה [ל"ג] וכן ראשית חכמה היא ג"כ יראה**, ואע"פ שמלשון זה נדמה שיש יראה אחת שהיא בין החכמה לענוה, זה כיון שרבונו מצטט רק את סוף דברי הברייתא בירושלמי, דהיינו את דברי ר"י בר אלעזר שי'ראה היא בעקב הענוה, אבל נראה שעיקר הלימוד הוא ממה שדבריו סותרים לדברי רבי פנחס בן יאיר שבתחילת הברייתא שענוה מביאה ליראת חטא, שלפי זה היראה למעלה מענוה. ונמצא מוכרח שיש שתי יראות אחת מתחת לענוה ואחת מעליה. וזה מתרץ הפני משה שם שהן יראת העונש ויראת הרוממות.

נמצא שיש יראה למעלה מיראה [ל"ד/ל"ה] כי ככל שגדלה ההשגה ברוממות ה', כך גדלה היראה ממנו, דהיינו הרגשת האפסיות, **כי היראה בעצמה יש לה ג"כ יראה של מדרגה שמעליה, וכן למעלה למעלה עד א"ס כנ"ל לפי גודל ההשגה כך גודל היראה :**

יְרֵאת ה', עֲשֵׂת עֲנוּה סִגְדָל לְעֵקֶבָה, שְׁנֵאָמַר (משלי כב, ד): עֵקֶב עֲנוּה יְרֵאת ה'. תְּחִית הַמֵּתִים עַל יְדֵי אֱלֹהֵי הַנְּבִיא וְכוּר לְטוֹב, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (משלי ב, ה): אֲזַ תְּבִין יְרֵאת ה' וְדַעַת (קדושים) וְאֵלֵהִים תִּמְצֵא, זֶה רִיחַ הַקֹּדֶשׁ.

^ט סוף הלכה ג'

^כ **ירושלמי שבת פרק א סוף הלכה ג (דף ה:)** – מיכן היה ר' פינחס בן יאיר אומר זריזות מביאה לידי נקיות. נקיות מביאה לידי טהרה. טהרה מביאה לידי קדושה. קדושה לידי ענוה ענוה לידי יראת חט. יראת חט לידי רוח הקודש. רוח הקודש לידי חסידות. חסידות לידי תחיית המתים. תחיית המתים לידי אליהו ז"ל. זריזות לידי נקיות. (ויקרא י) וכלה. וכיפר. נקיות לידי טהרה. (ויקרא טז) וכפר עליה הכהן וטהרה. טהרה לידי קדושה. (שם) וטיהרו וקידשו. קדושה לידי ענוה. (ישעיהו יז) כי בה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. ענוה לידי יראת חטא דכתיב (תהילים קיא) ראשית חכמה יראת ה'. וכתוב (משלי כ) עקב ענוה יראת ה'. יראת חט לידי רוח לראשה. עשת ענוה עקב לסולייסה דכתיב (תהילים קיא) ראשית חכמה יראת ה'. וכתוב (משלי כ) עקב ענוה יראת ה'. יראת חט לידי רוח הקודש. דכתיב (משלי ב) אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. רוח הקודש לידי חסידות. דכתיב (תהילים פט) אז דברת בחוון לחסידך. חסידות לידי תחיית המתים. דכתיב (יחזקאל לז) ונתתי רוחי בכם וחייתם. תחיית המתים לידי אליהו ז"ל. דכתיב (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. תני בשם ר"מ כל מי שהוא קבוע בארץ ישראל. ואוכל חוליו בטהרה. ומדבר בלשון הקודש וקורא את שמע בבוקר ובערב מובטח לו שהוא מחיי העולם הבא:

פני משה – עקב ענוה. סופה מביאה לידי יראת ה' וזהו יראת הרוממות שהיא יראה המוכרת לפי שמחשב בעצמו וכי מה אני השפל רוח וברי' שפילה לפני גודל רוממות יתברך ב"ה וירא מלפניו מלעבור על מצותיו וכן יהיה זריז לקיים ולעשות: **מה שעשת חכמה עטרה לראשה.** והוא היראה האנושית שהיא יראת העונש ואצל החכמה היא עטרה לראשה דכתיב ראשית חכמה יראת ה' שהיא ראשית להחכמה שאם אין יראה אין חכמה דמה תועלת מהחכמה שלו אם אין לו יראה ואם כל זה אותה היראה עשת הענוה עקב לשוליייתה כמו לשוליה דכתיב עקב ענוה יראת ה' וכלומר יראת ה' האמורה אצל החכמה והיא הגורמת ליראה שאם אין חכמה אין יראה שאינו יודע להזהר ולהתנהג ביראה ואעפ"כ יראה זו אינה אלא עקב אצל הענוה לפי שאם מתרגל האדם בענוה מתוך שהוא חושב תמיד מה אני ומה חיי יראת הרוממות כמו שאמרנו: **אז תבין יראת ה'.** אם תבין יראת ה' ומהו יראת ה' השלימה אז דעת אלהים תמצא תדע ע"י רוח הקדש:

^ט שעקב ענוה הינו סופה מביאה ליראת הרוממות וראשית חכמה היא יראת העונש שפביאה לחכמה

^כ משלי כב ד'

ל משלי פרק כב (ד) עקב ענוה יראת ה' ידוד עשר וכבוד וחיים: (ה) צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם:

רש"י (ד) עקב ענוה – בשביל הענוה יראת ה' באה, ד"א ענוה עיקר והיראה טפילה ועקב לה מדרס לרגליה:

מלבי"ם (ד) עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים – שורש הענוה מסתעף ממה שמישיג גדולתו של יוצר בראשית וכו' הגדול והמציאות אשר ברא. עד ששיגי שהנהו כאין וכאפס לפני קצת מבריאיותיו, והגם ששיגי בעוה"ז מלכות וחכמה וגבורה וכל המעלות, ידע כי הוא כנמלה קטנה לפני המלך הגדול העומד עליו, וכאין חשוב לפני הקטן שבמלאכיו, ומחשבה זו סופה להכניס בלבבו יראת ה' שיירא מעשות דבר נגד רצונו, כמ"ש הרמ"א שו"ת ה' לנגדי תמיד וכו' כי אינו דומה ישיבת האדם וכו' כ"ש כשישים על לבו שממ"ה הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו וכו', ומי שנחל ענוה ינחל עושר וכבוד כי ה' יגביהנו, מדה כנגד מדה, וינחל חיים אם חיי הנצחיים ע"י שיוזר מרע, אם חיי העוה"ז בהשגחת ה' הפך המתגאה שסיר יראת ה' מנגד פניו ודרכיו דרכי מות:

נראה להעיר על סמיכות הפסוקים יראת ה' לצנינים ופחים שעל שניהם אמרו בנגמרא הכל בידי שמים חוץ. בנדה טז: חוץ מיראת שמים ובעבודה וזה ג: חוץ מצנינים ופחים.

^ט תהלים קיא י'

לכ תהילים פרק קיא (י) ראשית חכמה יראת ה' ידוד שכל טוב לכל עשיהם תהלתו עמדת לעד:

מלבי"ם (י) ראשית – אולם ראשית החכמה ושרשה היא יראת ה', שבאשר החכמה היא מקובלת מאדן החכמה, ואין חקיה ושרשיה מתבררים במופתים, והתאוה והיצר מסיתים את האדם לסור מחקי החכמה, צריך לאסור את הנפש במוסרות היראה, שם יירא את ה' לא יעבר מחקי החכמה אשר צוה וישמור פקודיו ומצותיו, ואז יהיה שכל טוב לכל עושיהם – כינוי עושיהם מוסב על הפקודים הנזכר למעלה, שאז ימצא העושה את הפקודים במ שכל טוב, ורוח ה' ישכילו להבין טעמים וסודותם, ואז תהלתו עומדת לעד – כי ימצא במ אושר הנצחי ולישרים נאווה תהלה:

^כ עיין שער הפסוקים ויצא (על פסוק זה) ובשער ההקדמות דף טו. ענוה היא לאה ויראה רחל

^כ עיין תקוני זהר דף ה: עשר דרגות ביר"ש. ועיין פל"ח כאן וחיי מוהר"ן קלב. ותורה עת תנינא כל מאמר מי' מאמרות יש לו יראה

לה חיי מוהר"ן אות קלב – ובלייל שבועות אחר שהיה נעור כנהוג הלך למקוה עם איש אחד מאנשי, וספר לי זה האיש שהלך עמו אז למקוה שבועות שאמר לו רבנו זכרוננו לברכה בדרך הלויכו למקוה, ושאל אותו בכל פעם אם שומע קולות, והשיב שאינו שומע כלל.

בענין מאמר חז"ל הנ"ל מה שעשתה ענוה עקב לסוליתה, עשתה חכמה עטרה לראשה. גרסת האר"ז ל"ו היא מה שעשתה יראה עטרה לראשה עתה ענוה עקב לסוליתה. ולא מתייחס כלל לחכמה, אלא לומד שרמונו כאן לעטרה דהיינו כתר היראה שהוא עקב הענוה. ונראה שגם מכאן אם נצרף לזה את דברי רבי פנחס בן יאיר שענוה מביאה ליראת חטא. נמצא שיש יראה למעלה מיראה. יראה תחתונה בחי' אשת חיל יראת ה' ויראה של משה רבנו עלי אמרו שהיראה של רוב העולם היא זוטרתית לגבינו (כנ"ל בעץ חיים בברכות לג:). אבל דייקא עי"ז כל הנמצא לגבינו, דהיינו אצלו, זוכה ליראה כמבואר בעמק המלך ל"ו. וראה ברכות לג: ל"ח עה"פ מה ה' שאול מעמך כי אם ליראה. והקשו בגמ' האם יראה היא דבר קטן ותרצו אין לגבי משה הוא דבר קטן. וראה ערבי נחל (פרשת כי תשא) על מה שארז"ל (ברכות לג:) אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, ר"ל כי משה היה לב הדור וכולם היו אבריו ואזי גם מי שמצד עצמו לא היה לו יראה בלבו הפרטי מ"מ בלבו הכללי שהוא משה רבינו ע"ה היה יראה מרובה מאד ולכן לגבי משה (וכמ"ש בכזה מקצת המחברים) לגבי משה דייקא, ר"ל אותן שהיו אצל משה רבינו ע"ה ובדורו היה יראה מילתא זוטרתא כי ברצותו להמשיך היראה מלב אל האברים דבר נקל הוא.

עד כאן ביאור חברותא לתורה קמח

ונתפלא מאד על שאינו שומע, ואמר איך אפשר לבלי לשמע קולות בעת. אחר כך אמר אפשר הוא קול הקאפליע ומקלהו שאני שומע. והשיב לו האיש הנ"ל שהוא אינו שומע שום קול קאפליע ולא שום קול בלל, ותמה מאד. והבין האיש הנ"ל שהוא שומע קולות וברקים של קבלת התורה. אחר כך בשיצא מהמקנה אמר שנודע לי עכשו בעת קבלת התורה בענין הנאמר בזהר הקדוש אית יראה ואית יראה וכו', ועכשו נודע לי שיש עוד יראה שהיא גם בן עוד יותר ויותר אפלו מיראה עלאה הנזכר שם. כי נודע לי עכשו יראת אלקות שהיא יראה ופחד גבוה ועצום ומרום ומנשא מאד מאד:

תורה עת תנינא – ואפלו איש פשוט גם בן צריך שיהיה לו יראת שמים. ויש כמה בחינות יראות, כי למעלה דברנו מבחינת דרך ארץ, הינו הדרך לארץ ישראל. אמנם ארץ ישראל בעצמה יש בה גם בן בחינת עשר קדשות, פי יש שם יוד ועשרו בחינות קדשות זו למעלה מזו, והם בחינת עשרה מאמרות, וכל מאמר יש לו בחינת יראה, בחינת (תהלים קי"ט): "הקם לעבדך אמרתך אשר ליראתך", כי יש יראה למעלה מיראה (ולא סיים לבאר זה הענין). וצריך לחזק עצמו ביראת שמים גם בעת פשיטותו בכל מה שיוכל, ויוכל לבוא לשמחה גדולה על ידי תמימותו ואמונתו. כי חכמות אין צריכין בלל, רק אמונה ותמימות ופשיטות בלי שום חכמה בלל. כי חכמות מוזיקים מאד להאדם, והחכמים נלכדים בחכמתן של עצמם, כי החכמה מתעה אותו מחכמה לחכמה, ומאותה החכמה לחכמה אחרת, וכן מחכמה לחכמה יותר ויותר, עד שנלכד ונתעה בחכמות עצמו, בבחינת (איוב ה): "לכד חכמים בערמם" בערמם דייקא, הינו בערמימות וחכמות שלהם בעצמם הוא לוכד אותם. אשרי ההולך בתמימות:

ל"ו עץ חיים – שער לח פרק ג מ"ת – ועתה נבאר בחי' התקשרות שיש בין לאה ורחל יחד ובו יתבאר כמה פסוקים וכמה מאמרי רז"ל. והנה רז"ל פי' על פסוק עקב ענוה יראת ה' מה שעשתה יראה עטרה לראשה עתה ענוה עקב לסוליתה ביאור הדברים האלה של ז"א שהם לאה ורחל נקרא ענוה ויראת ה'. ואמנם רחל נקרא יראת ה' ראשית חכמה כי היא ראשית כל הספירות מתתא לעילא והיא פתח לכולם והיא הנקרא אשת חיל יראת ה' שהם סוד ושמותי כ"ד כ"ד שמשותף שהם גימטריא חיל. אבל לאה נקראת ענוה לפי שהיא למעלה באחוריה רישא דז"א. ונודע כי הענוה ניכרת באדם בהשפל ראשו וכופפה למטה נגד פני אדם מפני ענותנותו ונכנע לפני מי שגדול הימנו. וז"ש והאיש משה עניו מאד כי הנה נתבאר במ"א כי משה לקח צפורה והיא א' מן ד' בחי' שיש ללאה. וכולן נקרא לאה על שמה. וצפורה א' מהם, שהיא ג"כ עומדת למעלה נגד דעת ז"א. והרי נתבאר איך משה לקח מרת ענוה העליונה. אבל רחל שהיא ה' תתאה הקטנה הנקרא יראה ה' זוטרתית היא לגביה משה בסוד שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל. וז"ס שארז"ל ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אטו יראה מילתא זוטרתית היא והשיבו הן לגבי משה מילתא זוטרתית היא.

ל"ז עמק המלך שער יד פרק מאה וארבעה – בזה תבין מאמר אחד על פסוק, 'עקב ענוה יראת ה' ומשלי כ"ב ד', שאמרו רז"ל, 'מה שעשתה יראה עטרה לראשה עתה ענוה עקב לסוליתה' (ירושלמי שבת ח' ג'), כי ענוה היא לאה, ויראת ה' היא רחל, כי היא מדת הדין, נקראת יראת אלהים. וכל הנביאים נתנבאו מאספקלריא שאינה מאירה' ויבמות מ"ט ב', שיראו ועמדו חרד מלא פחד ואימה, על המראות שלה שיתגלו עליה. וזהו סוד זבמורא גדול זו גילוי שכינה, המחלישים החומר, ומפשיטים חומר הגוף מהצורה של הנשמה, שאי אפשר לקבל להגוף ולהגוף לקבל הקדושה ההיא. ולא כן מדרגת אספקלריא המאירה, שהיא דברה עם משה רבינו עליו השלום, פנים אל פנים בגוף ונפש ופנים של חבה. ותדע שכל מי שהולך בד' אמות של חסיד אחד שהשכינה שורה עליו, יבוא עליו כל כך אימה ויראה עד שנודעזעזע ומתחרט על עוונותיו, ומבקש תשובה על חטאיו. ומשה רבינו ע"ה נקרא ענו, שנאמר 'האיש משה ענו מאוד' (במדבר י"ב ג), פירוש שעלה עד בינה בסוד לאה, והשיג נ' שערי בינה חסר אחת. שנאמר, 'ותחסרהו מעט מאלהים, אל תקרי מעט אלא מ"ט' וראה נדרים מ"ח א', ורחל שהיא יראת יהו"ה, על שיצאתה מת"ת, היא במקום עקב ענוה שהיא לאה:

ל"ח עיני ברכות דף לג: – ואמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה' (שואלת הגמרא) אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גניזו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר 'יראת ה' היא אוצרו' (מתרצת הגמרא) אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, דאמר רבי חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול, ויש לו דומה עליו ככלי קטן, קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול: (כלי גדול וקטן ראה במהרש"א שם).

ושואלים מה בכך שלגבי משה יראה היא דבר קטן, הרי דיבר לישראל, והכיר אותם שלגביהם יראה היא דבר גדול. ותרצו שכשהיו ישראל אצל משה שהיה מדריכם במדת היראה אז זוטרתית היא: ונראה לבאר עפ"י תורה ד' שעי' וידי לפני הצדיק נכלל בצדיק, וזוכה ליראה. וזהו אין לגבי משה היינו מי שדבק במשה אצלו יראה היא דבר קטן.